

NÁRODNÍ KONVENT

Zapojení České republiky do Evropského výzkumného prostoru: Imperativ současného vývoje a dosud nevyužitá příležitost

Shrnutí a doporučení vyplývající z diskuze kulatého stolu
Národního konventu o EU na téma Věda a výzkum
konaného dne 11. prosince 2015

Doporučení vypracovali Michal Pazour a Vladimír Albrecht
z Technologického centra Akademie věd ČR.

TECHNOLOGICKÉ
CENTRUM AV ČR

Úvod do problematiky

Evropský výzkumný prostor (*European Research Area – ERA*) je *"jednotný světu otevřený výzkumný prostor založený na vnitřním trhu, ve kterém se vědci, vědecké poznatky a technologie volně pohybují, a jehož prostřednictvím Unie a její členské státy posílí své vědecké a technologické základy a svoji konkurenceschopnost"*¹. Česká republika se účastní procesu formování ERA v souvislosti se závazkem k naplňování cílů Lisabonské strategie od roku 2003, kdy vláda schválila strukturu Lisabonského procesu ve vazbě na ČR, včetně rozdělení gescí pro monitorování a vyhodnocování naplňování cílů Lisabonské strategie v ČR.

Významným prvkem evropské výzkumné politiky, jenž přispívá k utváření ERA, je podpora spolupráce členských států ve výzkumu a inovacích. K tomuto účelu je vytvořena na úrovni EU řada nástrojů, z nichž nejvýznamnějšími jsou rámcové programy EU pro výzkum a technologický vývoj. Česká republika se podílí na řešení projektů rámcových programů sice již od r. 1999, tj. od počátku 5.RP, avšak z hlediska intenzity zapojení se stále řadí mezi členské státy EU s nízkou účastí. Malé zapojení ČR do rámcových programů je určitým indikátorem úrovně mezinárodní výzkumné spolupráce ČR obecně a ukazuje na nedostatečnou internacionalizaci českého výzkumného prostředí.

Jelikož tvorba a realizace výzkumné a inovační politiky je v EU dominantně v kompetenci jednotlivých členských zemí, je důležitým předpokladem pro splnění cílů a společenských výzev, před které je EU postavena, aby národní priority v relevantních oblastech výzkumu tyto výzvy v dostatečné míře reflektovaly. V této souvislosti je určitým pozitivním východiskem pro intenzivnější zapojení ČR do ERA značný soulad mezi stanovenými evropskými a národními prioritami pro výzkum. Oba soubory priorit jsou identifikovány ve vazbě na aktuální a budoucí společenské výzvy, což odráží současný trend výzkumné a inovační politiky. Na druhou stranu implementace národních priorit se v ČR někdy možná až příliš zužuje na diskusi o oborech, ve kterých ČR buď dosahuje skutečně excelentních výsledků, nebo v nichž usiluje o to, aby v globální konkurenci ve VaV dosáhla významného postavení. Vedle toho je však potřeba soustředit se i na podporu výzkumu zaměřeného na řešení identifikovaných prioritních potřeb společnosti, které nejsme schopni úspěšně řešit vlastními silami, a kde je tedy nezbytné získat partnery pro mezinárodní spolupráci.

Dalším důležitým prvkem efektivního fungování ERA je rozvoj a sdílení výzkumných infrastruktur. Snaha o rovnoměrnější distribuci výzkumných infrastruktur v Evropě má přispět k cirkulaci výzkumníků a posílit evropskou kohezi. Společně budované infrastruktury integrují evropské regiony a poskytují i méně rozvinutým regionům možnost aktivně participovat v ERA. Z hlediska podmínek pro rozvoj výzkumných infrastruktur a jejich zapojení do evropské sítě výzkumných infrastruktur má ČR poměrně dobrou pozici. Stěžejním úkolem je nyní zajištění efektivního fungování vybudovaných center a rozvoj výzkumných infrastruktur tak, aby se staly nedílnou součástí ERA.

---

¹ EC (2012): *A Reinforced European Research Area Partnership for Excellence and Growth*. COM(2012) 392.

Rámec kulatého stolu

Diskusní kulatý stůl Národního konventu o EU, který moderoval **Michal Pazour** z Technologického centra AV ČR, se zaměřil na otázku, jak zlepšit podmínky pro úspěšnou integraci České republiky do ERA tak, abychom byli schopni efektivně využít přínosy, jež ERA a účast v něm nabízí. Pozornost byla věnována zejména následujícím okruhům, které tvořily rámec diskuse:

- 1) Co je příčinou dosavadního nízkého zapojení České republiky do evropské výzkumné spolupráce a jak přispět k jeho zvýšení?
- 2) Jsou tematické výzkumné priority České republiky v souladu s prioritami Evropské unie?
- 3) Jak zajistit integraci infrastruktur pro výzkum do Evropského výzkumného prostoru?

Kulatý stůl zahájila úvodním slovem zástupkyně státního tajemníka pro evropské záležitosti **Lucie Šestáková**, která připomněla, že věda a výzkum patří mezi prioritní oblasti vlády, což je patrné jak na rostoucích výdajích na VaV ze státního rozpočtu, tak i v pokračující restrukturalizaci státní správy v oblasti VaV.

Současný problém nízkého zapojení ČR do evropské výzkumné spolupráce přiblížil ve svém úvodním příspěvku **Vladimír Albrecht** z Technologického centra AV ČR. Na datech za 7. rámcový program mimo jiné ukázal, že podle počtu účastí připadajících na 1 mil. obyvatel se ČR řadí mezi deset států EU s nejnižší účastí, přičemž jde vesměs o státy, které investují do VaV výrazně nižší procento svého HDP než ČR. V této souvislosti dále demonstroval, že i když má ČR mezi novými členskými státy EU druhé nejvyšší hrubé domácí výdaje na VaV (GERD) *per capita*, získává ze všech nových členských států z rámcového programu zřetelně nejnižší podporu připadající na 1 mil. € GERD. V důsledku nízké účasti na výzkumných projektech podporovaných z tohoto programu ztrácí ČR okolo 800 mil. Kč ročně, což odpovídá přibližně čtvrtině rozpočtu Grantové agentury ČR či 3 % celkových prostředků, které jsou do VaV investovány ze státního rozpočtu.

Příčinám nízkého zapojení ČR do rámcových programů EU se věnovala stanoviska ústředních orgánů státní správy odpovědných za VaV, která přednesli jejich zástupci. V prvním příspěvku ředitel Odboru vědy a výzkumu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR **Lukáš Levák** zdůraznil, že i přes podpůrná opatření MŠMT v minulých letech (jako např. dofinancování nákladů projektů rámcových programů) se nepodařilo zvýšit četnost návrhů projektů podávaných českými výzkumnými týmy do programů evropské výzkumné spolupráce. Důvodem je chybějící systémový stimul pro výzkumné organizace v podobě systému hodnocení a institucionálního financování výzkumných organizací.

Stanovisko Ministerstva průmyslu a obchodu ČR k problematice zapojení ČR do ERA představil ředitel Odboru výzkumu, vývoje a inovací **Martin Štícha**, jenž vyzdvihl především tři oblasti, kterým je potřeba věnovat zvýšenou pozornost – zavedení systémové motivace k většímu zapojení ČR do ERA, vytvoření kvalitního a stabilního právního prostředí a

v neposlední řadě rozvoji lidských zdrojů, a to jak ve výzkumu samotném, tak i ve státní správě odpovědné za VaV.

Pohled Sekce místopředsedy vlády pro vědu, výzkum a inovace Úřadu vlády ČR přiblížil ve svém příspěvku vedoucí Oddělení vládní a parlamentní agendy **Jan Marek**. Kromě chybějící systémové motivace zmínil jako jeden z možných faktorů malého zapojení ČR do mezinárodní spolupráce také průměrnou kvalitu českého výzkumu, a tím i omezený zájem vyspělých zahraničních týmů spolupracovat s některými českými výzkumnými pracovišti. Mezi dalšími faktory uvedl podceňování přípravy a dlouhodobého budování týmů pro spolupráci v mezinárodních projektech a celkovou uzavřenost výzkumného systému v ČR.

Následná diskuse se věnovala především detailnějšímu posouzení příčin nízkého zájmu o zapojení výzkumných týmů do rámcových programů EU. Do diskuse se zapojili zástupci státní správy, Senátu ČR, vysokých škol, výzkumných center, podniků i odborových svazů, což přispělo ke sdílení různých pohledů na problematiku omezeného zapojení ČR do ERA. V diskusi vystoupili **Rut Bízková**, předsedkyně Technologické agentury ČR, **Václav Hampl**, předseda Výboru pro záležitosti Evropské unie Senátu ČR, **Miroslav Louma** z BIOCEVu, **Anna Mittnerová** z VŠCHT, **Tomáš Weiss** z Univerzity Karlovy, **Martin Trtílek**, ředitel Photon Systems Instruments, **Eva Kupsová** z CEITECu, **Jaroslav Šulc** za Českomoravskou konfederaci odborových svazů, **Arnošt Marks**, náměstek místopředsedy vlády pro vědu, výzkum a inovace, **Milan Pospíšil** za Radu vysokých škol a **Petr Očko**, ředitel Odboru podpory finančních nástrojů a řízení projektů MPO.

V diskusi bylo zmíněno, že velký přínos evropského výzkumu je v tom, že otevírá českým týmům možnost spolupracovat s nejvýznamnějšími evropskými institucemi a podílet se na řešení problémů, které svou náročností přesahují potenciál českého výzkumu. Mezi důvody nižší české účasti uvedli někteří diskutující obvyklou stížnost, že účast v projektech znamená velkou administrativní zátěž pro účastnický tým. Přes téměř již dvacetiletou účast ČR v rámcových programech EU tedy dosud nedošlo ke zlepšení administrativní podpory, kterou české účastnické instituce poskytují řešitelským týmům. V diskusi se dokonce ukázalo, že k výši byrokratické zátěže výrazně přispívají finanční kontroly ze strany českých úřadů. Ke zlepšení v této oblasti tak patrně dojde až po úpravách příslušných zákonných opatření. Naopak již existující příležitosti pro větší zapojení do evropské spolupráce je posílení synergií mezi operačními programy financovanými z fondů ESIF a komunitárními programy (zejm. programem Horizont 2020). Jednou z možností je například nástroj tzv. Seal of Excellence, který umožňuje financovat excelentní projekty malých a středních podniků, na které nejsou prostředky v rámci SME Instrumentu, ze zdrojů příslušného operačního programu ESIF.

V závěru se účastníci kulatého stolu shodli, že ČR má v současné době velmi dobré podmínky pro rozvoj výzkumných aktivit, mj. díky významným investicím do modernizace výzkumných kapacit v posledních letech a díky slibně se rozvíjejícímu segmentu výzkumně orientovaných malých a středních podniků. Tento potenciál je však nyní potřeba efektivně využít a vytvořit kvalitní prostředí pro zapojení ČR do evropské a celosvětové výzkumné spolupráce, která přispěje ke zvýšení konkurenceschopnosti české ekonomiky a kvality života obyvatel ČR.

Navrhovaná doporučení

Z diskuse kulatého stolu vyplynuly především tři oblasti, kde by vláda mohla pomoci k většímu zapojení ČR do mezinárodní (zejm. evropské) výzkumné spolupráce, k větší internacionalizaci českého výzkumu, a tím i ke zvýšení kvality a reálného dopadu výzkumných aktivit realizovaných v ČR.

1. Motivace k mezinárodní spolupráci

Jedním z hlavních faktorů, které jsou příčinou slabého zapojení ČR do ERA je nízká motivace výzkumných organizací a výzkumných týmů k účasti v projektech mezinárodní spolupráce. Jak zaznělo ve všech stanoviscích oslovených ústředních orgánů státní správy i v řadě diskusních příspěvků, současný systém hodnocení VaV a s ním spojený systém rozdělování institucionální podpory výzkumným organizacím motivuje managementy těchto organizací a samotné výzkumníky k produkci velkého počtu publikací, avšak úroveň a intenzita mezinárodní spolupráce není v hodnocení zohledněna. Vzhledem k tomu, že institucionální podpora tvoří významnou část rozpočtu výzkumných organizací, je z pohledu vedení těchto organizací racionální soustředit se na maximalizaci výsledků v hodnocených parametrech a výkon v nehodnocených parametrech nesledovat či dokonce potlačovat.

Na druhou stranu je však nezbytné, aby si ČR právě prostřednictvím mezinárodní spolupráce v evropském výzkumu otevírala cestu k řešení naléhavých problémů, které svou náročností přesahují zdejší možnosti. Kromě toho proslulost a excelence v mezinárodní spolupráci ve VaV představuje nutnou podmínku pro to, aby nově vybudované výzkumné infrastruktury byly využívány evropskými pracovišti a vysoké náklady, s nimiž byly pořízeny, tak dosáhly svého zhodnocení.

Jedním z klíčových opatření pro zvýšení motivace výzkumných organizací a samotných výzkumníků je zavedení nového systému hodnocení ve VaV, který se posune od hodnocení výsledků VaV k hodnocení výzkumných organizací a bude zohledňovat komplexní činnost výzkumných organizací, včetně jejich zapojení do mezinárodní výzkumné spolupráce. Na nový systém hodnocení výzkumných organizací by měl následně navazovat i nový systém institucionálního financování, který bude motivaci výzkumných organizací k větší otevřenosti vůči mezinárodní a mezisektorové spolupráci dále posilovat. Společně by nový systém hodnocení a institucionálního financování výzkumných organizací měl přispět ke zvýšení kvality řízení výzkumných organizací, kvality a relevance realizovaného výzkumu, internacionalizaci výzkumných organizací, včetně oboustranné mezinárodní mobility výzkumníků a intenzivnějšího zapojení do mezinárodní výzkumné spolupráce. Zapojení do mezinárodní spolupráce by se tak díky této systémové motivaci mělo stát integrální součástí vnitřní kultury výzkumných organizací. Jedním z existujících východisek pro vznik nového systému hodnocení a institucionálního financování jsou výsledky projektu IPn Metodika, které principy pro komplexní hodnocení výzkumných organizací a pro přímé zohlednění výsledků hodnocení v systému institucionálního financování obsahují.

2. Přátelské administrativní prostředí

Kromě samotného posílení motivace výzkumných týmů k intenzivnější mezinárodní spolupráci je důležité zefektivnit rovněž administrativní prostředí spojené s projektovým financováním VaV. V případě podmínek pro financování výzkumných projektů z programu Horizont 2020 přetrvává v české výzkumné komunitě kritika vysoké administrativní náročnosti ze strany Evropské komise. Administrativní podmínky pro účast v tomto programu jsou však stejné pro výzkumné týmy ze všech členských (a asociovaných) zemí a na jejich nastavení se ČR sama podílela (nebo minimálně mohla podílet). Správnou reakcí výzkumných organizací by proto mělo být vytvoření kvalitní administrativní podpory ve výzkumných organizacích, která usnadní a celkově zkvalitní proces podávání a realizace výzkumných projektů v Horizontu 2020. V této souvislosti je potřeba zmínit, že MŠMT rozvoj administrativní podpory pro účast v projektech mezinárodní spolupráce dlouhodobě podporuje a další prostředky pro rozvoj těchto podpůrných služeb ve výzkumných organizacích jsou připraveny v OP VVV. Je tedy domácím úkolem jednotlivých výzkumných organizací, aby systém kvalitní projektové podpory pro svá pracoviště vytvořily.

Naopak úkolem pro státní administrativu by mělo být vytvoření jednotného prostředí pro finanční kontroly spojené s projektovým financováním VaV. V současné době je tato problematika upravována několika zákony a projekty VaV jsou kontrolovány několikrát různými kontrolními orgány, což enormně zatěžuje výzkumné organizace i podniky a do určité míry i snižuje právní jistotu kontrolovaných subjektů. Navíc zde dochází k nestandardní situaci, kdy finanční úřady kontrolují i dotace na projekty VaV, které jsou ze své podstaty velmi specifické a posouzení správnosti, efektivity a hospodárnosti čerpání dotace na tyto projekty vyžaduje poměrně hlubokou odbornou znalost předmětu projektu. Takovou znalost finanční úřady samy nemají a ani mít nemohou.

Důležitým doporučením je proto vytvoření integrovaného systému finanční kontroly, který bude zajišťovat odborné posouzení kontrolovaných projektů VaV, omezí administrativní zátěž a zvýší právní jistotu kontrolovaných subjektů. Příležitostí je v této souvislosti nový zákon o finanční kontrole.

3. Aktivní zapojení veřejné správy

K větší internacionalizaci českého výzkumu může přispět i přímo veřejná správa, a to aktivnějším zapojením do panevropské a bilaterální mezinárodní spolupráce mezi poskytovateli podpory na VaV. Současné zapojení ČR do takových evropských iniciativ, jako jsou Společné programové iniciativy, ERA-Nety apod., je velmi omezené, což snižuje potenciál pro zapojení českých výzkumných týmů do mezinárodních sítí a konsorcií, které následně připravují rozsáhlejší projekty mezinárodní výzkumné spolupráce (např. pro program Horizont 2020). Proto je potřeba, aby se i poskytovatelé aktivněji zapojovali do spolupráce s partnerskými poskytovateli v jiných zemích a tím vytvořili lepší podmínky pro zapojování českých výzkumných týmů do mezinárodních konsorcií.

Významným příspěvkem vládní politiky k rozvoji mezinárodní spolupráce je také vědecká diplomacie, která pomáhá propagovat ČR jako zemi s vysoce kvalitními a atraktivními příležitostmi pro spolupráci ve VaV a aktivně vyhledávat strategické partnery pro mezinárodní výzkumné projekty. Do budoucna je proto účelné rozvíjet a nadále posilovat vědeckou diplomacii v zemích, které jsou pro ČR prioritní z hlediska rozvoje strategické výzkumné spolupráce.

V neposlední řadě může k intenzivnějšímu zapojení ČR do mezinárodní spolupráce přispět soustředěná podpora (nejen finanční) výzkumných oblastí, které jsou prioritní pro posilování konkurenceschopnosti české ekonomiky a pro naplňování potřeb české společnosti. Při implementaci národních priorit VaV by však ČR měla podporovat z veřejných prostředků nejen obory, ve kterých sama dosahuje vysoké úrovně a má v nich šanci uspět v globální znalostní společnosti, ale měla by investovat také do řešení naléhavých problémů společnosti, které stěží úspěšně vyřeší pouze vlastními silami a kde je tedy nutné zapojit se efektivně do mezinárodní spolupráce. Současně by ČR měla jako členský stát EU přispívat k řešení problémů, o které usiluje toto evropské společenství (typickým příkladem je výzkum produkce energie prostřednictvím fúzních reaktorů, kosmický výzkum, dopravní problematiky aj.).

Doporučení Národního konventu o EU:

1. Zavést hodnocení výzkumných organizací, které bude zohledňovat jejich komplexní činnost, včetně jejich zapojení do mezinárodní výzkumné spolupráce.
2. Zavést systém institucionálního financování výzkumných organizací, který bude stimulovat ke zvýšení kvality řízení výzkumných organizací, kvality a relevance realizovaného výzkumu, internacionalizaci výzkumných organizací, včetně oboustranné mezinárodní mobility výzkumníků a intenzivnějšího zapojení do mezinárodní výzkumné spolupráce.
3. Vytvořit integrovaný systém finanční kontroly, který bude zajišťovat odborné posouzení kontrolovaných projektů VaV, omezí administrativní zátěž a zvýší právní jistotu kontrolovaných subjektů.
4. Posílit aktivní zapojení poskytovatelů podpory na VaV do spolupráce s partnerskými poskytovateli v jiných zemích, a tím vytvořit příznivější podmínky pro zapojování českých výzkumných týmů do mezinárodních konsorcií.
5. Rozvíjet a nadále posilovat vědeckou diplomacii v zemích, které jsou pro ČR prioritní z hlediska rozvoje strategické výzkumné spolupráce a propagovat ČR jako atraktivní zemi pro mezinárodní výzkumnou spolupráci.
6. Při formulování národních priorit ve VaV se nezaměřovat jen na ty oblasti a obory, ve kterých ČR dosahuje vysoké úrovně globální konkurenceschopnosti, nýbrž identifikovat rovněž problémy a potřeby, jejichž náročnost překračuje možnosti národního systému VaV a které je tedy nutné řešit prostřednictvím podpory mezinárodní spolupráce.
7. Koncentrovat podporu do výzkumných oblastí, které jsou prioritní pro posilování konkurenceschopnosti české ekonomiky a pro naplňování potřeb české společnosti.

Tento text není prostým zápisem jednotlivých příspěvků, které byly v diskusi předneseny. Neobsahuje tedy vše, co bylo v diskusi řečeno a nevyjadřuje názor všech účastníků na všechna diskutovaná témata. Jedná se o shrnutí nejdůležitějších bodů a formulaci doporučení na základě proběhlé diskuse, které vypracovali Michal Pazour a Vladimír Albrecht z Technologického centra Akademie věd ČR.

Národní konvent o Evropské unii představuje diskuzní platformu, která je stálým místem pro debatu o evropských otázkách v ČR.

Projekt, koordinovaný na půdě Úřadu vlády České republiky, propojuje zástupce vlády, obou komor Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, odbornou veřejnost, neziskový sektor a sociální partnery a další zainteresované aktéry.

Více o Národním konventu najdete na internetových stránkách www.narodnikonvent.eu a na Twitteru [@KonventEU](https://twitter.com/KonventEU).